

tetőnő, aki nagy örömmel kapja el az utolsó mondatot. Ezért a hírért dupla adag kávéfőzést fog kapni a Magyar-utcaban.

És délen, amikor hazamegy Kakas Márton, hideg leveles és duzzogó asszony fogadja. A pecsenye után a salátánál tör ki a vihar:

— Ez a saláta el van sózva — panaszkodik Kakas Márton.

— A szakácsné is lehet néha szerelmes, nemcsak ön... — veti vissza az asszony.

— Már megint a vénasszonyai fecsegtek valamit?

— Hallom, darabot ír, amelyben lesz «három bokor saláta» és «bokorugró szoknya» is.

— Én? — csodálkozik Kakas Márton.

— Képmutató!... Hát nem megígérte annak a paraszt pesztonkának... annak az izé, hogyishívják... hogy paraszt-darabot ír a számára? Talán ön is táncolni fog a színpadon, fokossal a kezében?

Kakas Márton elmosolyodik:

— Csakugyan, már be is nyújtottam a darabomat a színház igazgatójának. *Dalma* a címe. Szomorújáték. A főszerepben: Laborfalvy Róza».

... Eddig tart Jókai életének e viharos epizódja Szini Gyula előadásában. A tragika-feleség kiengesztelésére szánt *Dalma* című szomorújáték — mit szerzőnk az epizód végén említ — valóban 1858-ban került színre, ez tehát csak megerősít bennünket abban, hogy a dátum körül nem tévedhetünk. *Mi* legalább nem. Mert Szini bizony tévedett egy parányit. Pontosan: kerek tizenhárom esztendő. 1858-ban ugyanis, mikor Jókai harminchárom éves volt s mikor a *Dalmát*-t írta: Blaháné nem volt se több, se kevesebb — nyolc esztendősnél. Színesz-szülei ép abban az évben léptették fel apró leánykájukat, Reindl Ludovikát, Kölesi Lujza névvel egy gyermekszerepben Győrött. Blahánévá is csak hét évvel utóbb lett, pedig Szini a fenti epizódban Jókaival már éppen — Soldosnének tituláltatja!

Továbbá: Jókainé 1859-ben végkép megvált a színpadtól s ennélfogva a «felkelő csillagban», a Pesten 1871-ben debütáló Blahánéban aligha gyaníthatott színpadi vetélytársat! S nyilván a *Dalma* főszerepét sem engesztelésül írta neki Jókai, mert a nyolcéves Kölesi Lujzácskától aligha kapott csókot akár a jobb, akár a bal orcájára...

Bajos elgondolni, mint előlegezhette Szini ezt a kiegyezés utáni epizódot az abszolutizmus kellős közepén? S mi lesz majd a következő folytatásban, az újabb «charivari-ban, midőn a hetvenes évek eseményeire kerül a sor? Akkor majd újra feltűnik Blaháné s vele a «három bokor saláta» meg a «bokorugró szoknya?»

Itt bizony vagy Homérosz módjára elszunyókált derék szerzőnk, vagy pedig valami felsőbb hatalom avatkozott bele munkájába. Ehhez a biográfiához Szininek bizonyára rengeteg adatot kellett kicéduláznia. S nem volt-e mostanában esetleg nagytakarítás az író háztartásában? Ez alkalommal talán a szabálány «rendet csinált» az íróasztalán s ennek következtében békés cédulái «forradalmasítottak»? Még szerencse, hogy a Blaháné cédulája valahogy bele nem került a szabadságharc anyagába, mert akkor Petőfi a Prielle Kornéliáé helyett véletlenül az ő kezét kérte volna meg...

Ennyit az ügy tréfás oldaláról. Mert van komolyabb oldala is. Mi tagadás, a magyar olvasóközönség történeti tudata és multismerete nem áll valami erős lábón. Az írónak áll, hogy ezen a bajon tőlük telhetőleg segítsenek. De vajon ennek az-e a módja, hogy még jobbnévű írónk is felvilágosítás helyett felületességükkel és slendrián-ságukkal homályt és zavart teremtenek? A Nyugat írói újabban valóságos vetélkednek ezen a téren. E rovatunkban alig pár hete valaki szóváltette egyik szerzőjüknek XIV. Lajos korabeli gixereit. Ez a szerző — úgy tetszik — máris iskolát csinált: most Szini is követi, ő már honi mezőkön.

Mintha egész írói gárdájuk fejébe vette volna, hogy vállalva igazolja folyóiratuk főhumoristájának pár évvel ezelőtt szélében elterjedt *bon mot*-ját. Akkoriban ugyanis városzerte öles plakátokat ragasztottak ki ezzel a csábjeligével: «Minden művelt ember olvassa a Nyugatot!»

A humorista megállt egy ilyen plakát előtt és csendesén így szólt:

— A többiek pedig írják. *Rodrigo*.

Pendli-színészet és pendli-irodalom. Vajjon tudod-e nyájas olvasó, mit jelent ez az ősmagyar zamatú szó: *pendli*? Ha nem tudod, tanuld meg, hogy a színész tolvajnyelv azt az esetet akarja vele kifejezni, amikor egyazon színész ugyanazon az egy estén több színházban lép fel. Elvégezvén a dolgát

egyik helyen, *átpendliz* a másik színházba.

A pendlizésnek rohamosan, szinte sportszerűvé válása abban a lélektani körülményben leli magyarázatát, hogy a háború utáni megagzadodási láz ellenállhatatlanul hatalmába kerítette a színészek egy részét is. Természetes, hogy a pendlizés a maga egész anyagias természetével és sívár művésziatlenségével elsősorban a magánszínházak és kabarék színészeinek lelki és művészi stílusával összhangzatú. Igaz, a Nemzeti Színház és a Kamaraszínháznak párhuzamos előadásai sem mindig valószínűsíthetők meg pendli nélkül, de e két-egytestvér színház csak kénszerűségéből és aránylag ritkán él vele, s különben is e társulat tagjai ebből a pendlizésből még nem igen gyűjtöttek vagyont.

E divat a Nemzeti Színháznál csak azóta vált fenyegető faktorrá, amióta Csortos Gyula csupán olyan feltétel mellett volt hajlandó meghozni azt az áldozatot, hogy az ország első színpadán fellépjen, ha ugyanakkor külvárosi színházakban is szerepelhet. Hogy e jeles színész miként tudja művészi lelkiismeretével megegyeztetni, hogy egyszerre egy testtel két nyeret üljön meg, az az ő dolga. A közönségnek és kritikának csak az a joga marad meg, hogyha a művészt únottnak vagy lomposnak látja, vele szemben kíméletlenebbül adjon kifejezést nemtetszésének, mint kollegáival szemben, akik nem olyan könnyen állítják anyagias célok szolgálatába művészetüket.

Súlyosabb kérdés azonban, hogy ennek a pendlizésnek minő következményei vannak magára a drámairodalomra. Mert egyazon színésznek egyazon estén egyazon előadási időkeret között két színházban való fellépése csak úgy lehetséges, ha a két ütköző darabnak egyazon színésszel játszatott jelenetei nem esnek ugyanarra a negyedórára. Ha azonban összeesnek, akkor... úgy-e most azt gondolod nyájas olvasó, hogy akkor a színész nem pendlizhet? Naiv vagy és nagyon nyájas vagy, olvasó! A színész mégis fog pendlizni, mert az egyik ütköző darabnak rendezője van olyan leleményes, hogy jó

kasszát ígérő *starjának* kedvéért át-dolgozza a darabot.

A legutóbbi időben két olyan darabról van tudomásunk, melyek a pendliző színész, közelebről Csortos Gyula kedvéért, átdolgozások mentek keresztül. Az egyik Frantisek Langer cseh írónak a Magyar Színházban játszott *Külvárosa* volt, amely a Nemzeti Színház *Don Caesarjával* esett több estén össze, a másik pedig Fazekas Imre, szintén nem magyar írónak *Trojkája*, melyet Csathó Kálmán *Lillája* keresztelzett. Az első esetben a Magyar Színház rendezője a *Külváros* két Csortos-jelenetét, melyeknek egyike a darab közepén, másika a végén fordult elő, egymás mellé helyezte a darab végére. És — csodák csodája! — a darab így is megállta a helyét. Fazekas *Trojkájával* a rendezőnek könnyebb dolga volt. A második felvonásnak Csortos-jelenetét egyszerűen törölte a darabból és — csodák csodája! — a darab így sem állta meg a helyét.

De most — félretéve a tréfát — egy sereg kérdés tolu előnkbe. Micsoda drámairodalom az, amely a színész pénzszerezési szenvedélye szerint igazodik, s amelyet a pendlizőnek elfoglaltsága szerint kell szabdalni, átgyúrni, toldani, foldani és kurtítani? Micsoda félbeszabott munka az, amely estéről-estére változtathatja jeleneteinek sorát, s amelynek mindegy, hogy valamelyik szereplője az első vagy az ötödik felvonásban fordul-e elő, vagy hogy egyáltalában előfordul-e? Micsoda lomposághoz fogja ez szoktatni a drámaírórt, ha majd számolni lesz kénytelen a színészek pendliző dühével? És végül, hol lehet majd ezt a folyamatot megállítani? Vajjon ez a pendli-lavina, amely ma még csak Frantisek Langert és Fazekas Imrét sodorta el, nem fogja-e holnap Csathó Kálmánt elsodorni, holnapután pedig Katona Józsefet és Shakespeart?

Igen, ma már borzadva látjuk lelki szemünkkel egy külön műfajnak, a *pendli-dramának* megszületését, és tudván-tudjuk, hogy húsz év múlva a doktoráló filozopterek egyik legkapósabb disszertáció-témája lesz: *A pendli hatása a magyar drámairodalomra. Tubus.*

A NAPKELET minden közleményéért írója felel. A folyóirat szerkesztője: TORMAY CECILE; főmunkatársa: HARTMANN JÁNOS. A kiadásért felelős: HEGEDŰS ISTVÁN.

Staphaneum nyomda és könyvkiadó r. t. — Nyomdaigazgató: KOHL FERENC.